

GLOBAL EKONOMİK KRİZ VE TÜRKİYE

Gazi Erçel
Başkan
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Deutsche Bank: Emerging Market Conference
Deutsche Bank Semineri
Washington D.C.
3 Ekim 1998

Konuşmama, bazıları dışında Doğu Avrupa, Orta Asya ve Balkan ülkelerinin çoğunun makroekonomik performansları açısından büyük ilerlemeler kaydettiklerini ve hatta bazılarının yapısal reformlara iyi bir başlangıç yaptıklarını belirterek başlamak istiyorum. Sonuçta bu ülkelerde, uzun süren durgunluk döneminin arkasından enflasyonun düştüğünü ve istikrarlı bir büyümenin gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Ancak, bu ve diğer bölgelerdeki gelişmekte olan piyasalar, Asya ve diğer bölgesel krizlerden, sermaye akımlarının azalması, tedirgin ve istikrarsız yatırımcı davranışı ve kredi faiz oranlarındaki risk priminin yükselmesi nedenleri ile dolaylı olarak etkilendikleri de bir gerçektir.

Asya krizinin bu bölgedeki ilk etkilerinin zamanla azaldığını gözlemledik. Ancak, Rusya'daki olaylarla olumlu gidiş tersine döndü. Bunun genelde finansal piyasalara ve özellikle de gelişmekte olan piyasalara çok ciddi olumsuz yansımaları oldu. Rusya'da bankacılık sektörünün çökmesi ve Rusya'nın devlet ve banka borçlarını ödeyemez duruma gelmesi bir anda tüm dikkatleri gelişmekte olan piyasalara çevirdi.

Ayrıca, bu dönemde, depresyonlar, iniş-çıkışlar ve paniklemeler gibi rasyonel olmayan tepkilerle karşılaştık. Piyasalarda stres arttı. Diyebilirim ki, belirsiz ekonomik ve politik şartlarla mücadelede oldukça tecrübeli olmamıza ve piyasadaki dalgalanmalara karşı hazırlıklı olmamıza rağmen, bu karamsar tablo bizi de etkiledi.

Asya krizinin Türk ekonomisi üzerindeki hafiflemiş etkilerini gözlemleyen Türk Hükümeti 1998 yılı başında, faizdışı bütçe fazlasını dikkate alarak ve özelleştirmenin hızlandırılmasına dayalı, iyi koordine edilmiş parasal ve mali politikaları temel alan bir enflasyonla mücadele programı açıkladı. Program ayrıca bazı yapısal önlemlerle birlikte şeffaflık ilkesine bağlılığı da içeriyordu.

Bu programın ilk sonuçları olumluydu. Enflasyon, büyüme hızı ve mevcut bütçe açığı geçen yıldan

daha düşük gerçeğe başlameye başladı. Kamu sektörü olumlu tepki göstermeye devam etti. Programı güçlendirmek için, IMF yönetimi ile "Staff Monitored Program"ı çerçevesinde Türk ekonomisinin izlenmesi konusunda anlaştık.

Bu programın ilk başlarında her şey çok iyi gitti. Ancak Temmuz sonları ve Ağustos başlarında, Rusya krizine karşı uluslararası düzeyde gelişen olaylar bizi globalleşen bu krize karşı pozisyon almaya zorladı.

Türkiye ekonomisinin 1978-1979, 1991, 1994 ve 1997 Asya krizi olmak üzere bir kaç kez ekonomik krize maruz kaldığını belirtmek isterim. Ben bu kriz dönemleriyle özel ve kamu sektörlerinde farklı açılardan yüzyüze geldim. Bizim kriz öncesinde, kriz sırasında ve sonrasında politika belirleme ve uygulamada oldukça büyük deneyim ve becerimiz oluştu. Genelde politik belirsizliklerden kaynaklanan bazı küçük krizler veya "krizcikler" çalışma hayatımızın bir parçası haline geldi.

Güçlü ve istikrarlı makroekonomik politikaların sadece finansal krizlere karşı mücadelenin temel taşı olmakla kalmayıp aynı zamanda piyasaların güvenini sağlamada da çok önemli bir rol oynadığına inanıyorum. Hem kamu hem de özel sektör kuruluşlarının, iyi, etkili ve etik kuralları ilke edinmiş, güçlü ve kaliteli bir yönetimle krizleri atlatacağı kabul gören bir görüştür.

Bunların yanında, kriz öncesinde ve kriz süresince bazı politika uygulamalarının da çok büyük önemi vardır. İzinizle bunları kısaca belirteyim.

Daha önce de değindiğim gibi kriz başlamadan önceki dönemlerde güçlü makroekonomik politikaların her şeyin temeli olduğuna inanıyoruz ve buna ek olarak bu politikalara ilişkin beş temel unsur olduğunu düşünüyoruz. Bunlar özetle şöyle:

Birincisi, milli paranın ödemeler dengesini tehlikeye sokacak şekilde değer kazanmasına izin verilmemelidir.

İkincisi, her türlü kısa vadeli uluslararası sermaye akışının yönü ve niteliği çok dikkatli izlenmelidir.

Üçüncüsü, kısa vadeli borçların kullanılabilir döviz rezervlerine (hem resmi hem de bankaların döviz mevcutları) oranının makul ve uluslararası düzeyde kabul edilebilir seviyede tutulması gerekir.

Dördüncüsü, olası bir krizden korunmanın temel yolu güçlü ve şeffaf bir bankacılık sistemine sahip olmaktan geçer. Bankaların risk alma stratejileri piyasa sistemine uygun olmalıdır.

Beşincisi, yurtdışı kredilerdeki gelişmelerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekir.

Benim görüşüme göre, bir ülkenin olası bir finansal krizi önleyebilmesi veya kendi finansal sistemini global volatiliteye karşı daha iyi koruyabilmesi için bu beş unsur çok büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bu unsurlar yabancı yatırımcıların düşünce ve yaklaşımlarını etkileyerek uluslararası finansmandaki azalmaları da önler.

Ancak, kriz yayılır ve global bir sorun haline gelirse, kısa vadeli faiz oranlarını artırarak ülke parasına spekülasyon hareketleri önleme ilkesi yanında, politikaları aşağıdaki beş ana ilkeye göre yönlendirmek gerekir.

Birincisi, piyasalar likit ve etkili çalışır durumda tutulmalıdır.

İkincisi, piyasalar sakin tutulmalı, piyasa ve kamu panik ve gereksiz endişelerden korunmalıdır.

Üçüncüsü, pro-aktif olunmalı ve gerekli politika kararları mümkün olduğunca çabuk alınmalıdır.

Dördüncüsü, piyasanın nabzı sürekli kontrol altında tutulmalı ve piyasaya arkadaşça yaklaşılmalıdır.

Beşincisi, genelde karmaşık çözümlere yönelirken diğer sektörlerdeki olası gelişmeleri dikkate almak gerekir. Örneğin bankacılık sektöründe şartların iyileşmesine yönelik önlemler alınırken, kurumların ve kişilerin durumlarının bozulmasına da izin vermemek esas olmalıdır.

Kamuda ve piyasada güven kazanmak için düşük enflasyonlu bir ortamda güçlü makroekonomik politikaların uygulanmasının çok önemli bir önkoşul olduğunu tekrarlamak istemiyorum. Ancak, diğerlerinden farklı olmak isteyen ve dış etkiler ve gelişmelerden etkilenmek istemeyen bir ülke, makroekonomik istikrar ile finansal istikrarın beraber sağlanmasının gerektiğini dünyaya göstermelidir. Bu yüzden, süregelen global krizin olumsuz etkilerinden korunmak için, serbest piyasa ilkelerine dayalı, liberal bir ekonomide, güçlü makroekonomik politikaların sürekli uygulanması ve yapısal sorunların düzeltilmesi büyük önem taşır.

Türk ekonomisine gelince, ekonomimizin temellerinin sağlam olduğunu ve bunun değişmediğini; ayrıca Türk yetkililerinin enflasyona karşı alınan önlemler konusundaki kararlılığının Türk ekonomisine bugünkü dalgalı dünya konjunktüründen karlı çıkmasını sağlayacak fırsatı verdiğini vurgulamak isterim. Türkiye'nin mevcut liberal piyasa ekonomisinin altyapısı ve özel sektörünün dinamizmi Türkiye'yi ayrı bir konumda tutmaktadır. Güçlü makroekonomik politikalara, yapısal reformlara daha fazla ağırlık verilmesi ve para politikasının daha aktif bir şekilde kullanılması, ekonominin olumsuz dış koşullardan en az zararla çıkmasını sağlayacak yöntem olarak görüyorum. Bu durum, uluslararası piyasaların bizi değerlendirmesinde diğerlerinden farkımızı daha iyi gösterecek ve bu piyasalarca olumlu algılanmamızı sağlayacaktır.